

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0046

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Subsequentes binæ arbores adfines esse videntur præcedenti Ulassio, Lahari vero truncus multo tenuior est, qui plerumque crassitiem ulnæ adæquat, superius rotundus, inferius vero excavatus vel angulosus atque alatus, uti in Ulassio. Ejus cortex est obscure cinerei coloris seu nigricat, facile a ligno separandus, sed fragilis est, siccus, & intus flavescens. Arboris coma est angusta, paucosque gerit longos furculos superne angulosos, quibus pauca etiam insident folia, quæ illa Nucis Moschatæ quodammodo referunt, sunt autem majora & crassiora, in mare quinque vel sex pollices longa, sesqui immo tres sæpe lata, crassiuscula, glabra, paucisque obliquis atque albicantibus venis pertexta, horum vero nervus medius superne sulcatus est, bina plerumque sibi obposita, quatuorque simul crucem efformant, plurimaque ab erucis exesa quoque sunt, ita ut raro integra inveniantur. Illa vero feminæ majora sunt & flaccidiora, sex septemve pollices longa, quatuor vel quinque lata: Flores non gerit, sed ipsorum loco burfulæ quædam progerminant, forma brevioris Chirurgorum spathæ, binis ex foliolis compositæ, uti de Ulassio quoque notatum est, quæ parum protuberat, paucumque continet liquorem tenacem & oleosum, Canangæ flores spirantem, præsertim in femina; si vero ista burfula sese aperiat ac dehiscat, binæ tresve rotundæ propululant pilulæ instar granorum piperis virescentes, quæ magnitudinem adquirunt minorum Ceraforum nigrorum fusci coloris, ex rotundo obliquæ, tres quatuorve simul longo insidentes petiolo, qui ex simplicibus ac longiusculis componitur squamulis seu prismatibus, quæ angusto collo desinunt in rotundum ac durum globulum tanquam in centrum, hæc vero externe arcte sibi adcumbunt: Burfula autem ista inter alia fusca ac mollia locatur folia, quæ decidunt, si fructus excrecant: qui diu in arbore persistunt, non mutantes suum colorem, ac virides tandem prolabantur, squamulæ vero istæ digitis facile separari possunt, remanente interne duro officulo, quod arboris semen habetur.

Ejus lignum triplex est: Optimum ac durissimum vitellinum gerit colorem, ad oras pallidum, solidum, grave, ac tenuis substantiæ, quod in quibusdam locis strias quasdam exhibet longitudinales, hæc species mas censetur, diciturque *Labarus lapideus*.

Secunda femina est, quæ cor gerit instar ceræ flavum, reliqua autem ejus pars albicat, lignum vero ejus mollius est, ac præcedente vilius.

Tertia mixta videtur esse species ex Labaro & subsequente *Nessato*, quæ album gerit lignum, circa cor rubens, sed tenuis ac duræ substantiæ: Flavum aliquando pallidioribus maculis variegatum est, quod vitiosum est uti in Ulassio, unde vetustæ eligendæ sunt arbores, si quis asseres concolores desideret.

Anni tempus. Fructus in parva Cerama proveniunt mense Julio, qui ibi semi siccus est anni mensis, in Leytimora vero Decembri.

Nomen. Latine *Labarus*, in Amboina *Labarong*, in Hitoe *Labalum*.

Locus. In Amboina crescit in montibus saxosis, circa Hitoe Lammam, & in Leytimora in districtu Oerimesino.

Uusus. Optimum præbet hæc arbor tignum tam ad ædes quam ad naves, iusto autem tempore nec lucescente luna cædendum est, nec recens operi adhibendum, quum vermes cæterum facile generet per vegetativum ejus succum, quo prægnans est, ita ut sensim exsiccandum sit uti præcedens Ulassium: Trabes ac postes ex hoc formantur ligno, sed solum non tangat, quum ibi cito putrescat; in Amboinensium ædibus sensim adeo indurefcit atque exsiccatur, ut pulsatum sonitum edat.

Keyenses & Amboinenses ex ejus asseribus navigia *Corre Corren* dicta fabricant, quæ in aqua marina durabilia sunt; cistis vero non ita inservit, quum ejus odor sit mucidus, recens autem lignum nidorosum spirat odorem, si elaboretur.

Tabula Vigesima Quarta

Ramum exhibet Lahari.

CAPUT

DE twee volgende boomen schynen maag schap te hebben met het voorgaande Lassi, dog Labarong wykt 't zelve veel aan dikte des stams, zynde doorgaans zo dik als een man omvademen kan, boven rond, beneden uytgeboldd of boekig, met eenige vlerken, gelyk men aan den Lansen-boom ziet. De schorsse is donker-groen of sward-agtig, licht van 't hout afvallende, dog bros, binnen geel en droog. De kruyn is smal, en heeft weinig lange ryskens, vooren wat boekig, daar aan ook weinige bladeren staan, dezelve gelyken die van Noote-muschaten wat, dog zyn groter en dikker, aan 't manneken vyf en zes duymen lang, een en een half, en drie breed, dikagtig, glad met weinige schuynze en witte aderen, zynde de middel-zenuwe boven gevoort, twee en twee meest tegen malkander, en met hun viereen een kruys makende, de meeste ook van de wormen doorvreeten, zo dat men weinige beele vind. Die van 't wyfken zyn groter en slapper, zes en zeven duymen lang, vier en vyfde halve breed, hy heeft mede geen bloeizel, maar in plaats van 't zelvige, komen eenige beursjes voort, in gedaante van een korte meester-spatel, van twee blaadjes gemaakt, gelyk mede van Lassi gezegt is, met een buytje, daar in schuyld een taaye en olyachtige vogtigheid, wat na de Cananga-bloem riekende, voornamentlyk aan 't wyfken; als 't zelve berst, zo komen daar twee of drie ronde pillekens voort, als peper-korls, en gras-groen, dewelke zo groot werden als een kleene krieke, vuyf, of graauw-groen blyvende, uit den ronden wat scheef, drie en vier by malkander op een lang steeltje staande, mede gemaakt van enkelde langwerpige schubbetjes of boekige stukjes, dewelke met haar smalle eynden, staan rondom een kleen hard korreltje, als om haar middelpunt, en buyten dicht tegens malkander leggende. Het voornoemde beursje staat tusschen andere weeke bruynachtige bladeren, die afvallen, als de vrucht voortkomt. De vruchten blyven lang aan den boom staan, zonder verandering van couleur, en vallen ten laatste zo groen af, en de schubbetjes kan men met de vinger ligt afvryven, blyvende het binnenste harde korreltje voor 't zaat van dezen boom.

Het hout is drierley, het beste en hardste is doorngeel, aan de kanten bleek, dicht, swaar, en fyn van substantie, bier en daar weinige streepen in de lengte vertonnende, dit houd men voor 't manneken, en biet steen-Laharong.

Het tweede is het wyfken, omtrent 't hert wasch-geel, en de rest witachtig, voorts weeker en ondeugender, dan het voorgaande.

Het derde schynt een gemengde zoorte te zyn van Laharong, en 't volgende Nessat, hebbende een wit hout, en na het hert roodachtig, doch mede fyn, en hard van substantie. Het geel is ook alswil hier en daar met bleeke plekken bezet, dat mede mislant geeft, gelyk aan 't Lassi, en men moet oude boomen zoeken, als men planken van een couleur wil hebben.

Sayzoen. De vruchten heeft men op kleen Ceram in July, 't welk aldaar een halve drooge-Mousson is, en op Leytimor, in December.

Naam. In 't Latyn Laharus, op Ambaina Laharong, en op Hitoe Lahalum.

Plaats. Het waft op 't Eiland Amboina, in het steenige gebergte, omtrent Hitoe Lamma, en op Leytimor in 't district van Oerimesin.

Gebruik. Dit is een goed timmerhout, zo tot den huisbouw als scheeps-bouw, maar het moet op beoorlyke tyd, en altoos by geen ligte maan gekapt, nog verscb aan 't werk gebruikt werden, want anders gewint bet zeer ligt wormen, wegens den geylen zap die daar in steekt, en al zo langzaam opdroogt, als in 't voorgaande Lassi. Men maakt 'er van stylen en balken aan de buyzen, dog het moet geen gront raaken, waar op het mede ligt vergaat. In de Amboineze buyzen word het door lankheid van tyd zo droog en hard, dat 't klinkt.

Die van Key zo wel als de Amboinezen maken 'er ook planken van tot baare Corre Corren, en bevindenze durabel in zee-water, maar tot kistjes is dit hout zo bequaam niet, om dat het een vermusten reuk by zig houd, egter 't versche hout geeft een zoete koekachtige reuk van zig, als 't gewerkt werd.

De vier- en twintigste Plaat

Vertoont een Tak van de Labar-Boom.

XX.

